

ISBN: 978-625-7587-51-8

© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

ketebe.com

Ketebe Yayınları: 541

Tarih

Yayın Yönetmeni
Furkan Çalışkan

Dizi Editörü
Yusuf Genç

Yayıma Hazırlayan
Dilâra Yabul İşleyen

Düzeltili
Yasin Yılmaz / İbrahim Keş

Kapak
Harun Tan

Mizanpaj
Nilgün Sönmez

1. BASKI

Ekim 2021
İstanbul

Ketebe Yayınları

Sertifika No. 49619

Maltepe Mahallesi Fetih

Caddesi No: 6 Dk: 2

Topkapı 34010 İstanbul

Tel: 212.612 29 30

e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt

Matsis Matbaa Hizmetleri

San. ve Tic. Ltd. Şti

Sertifika No: 40421

Tevfik Bey Mah. Dr. Ali Demir Cad.

No: 51 Sefaköy Küçükçekmece /

İstanbul Tel: 212 624 21 11

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.'ne aittir.
İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Osmanlı Hanefîlerinin
Hanefîliğe Eleştirisi
Kadızcâdeliler Hareketi

ALİ DURMUŞ

KETEBE

Ali Durmuş

1988 Yılında Trabzon'un Akçaabat ilçesinde dünyaya geldi. 2005'te Trabzon İmam Hatip Lisesi'nden; 2010'da da İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2007-2017 yılları arasında Hattat Selim Türkoğlu'ndan özel hüsn-i hat sanatı dersleri aldı. 2008'de kısa bir süre Dımaşk'ta bulunarak Dımaşk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yüksek Dil Enstitüsü'nde Arapça dersler aldı. 2008-2010 yılları arasında bir yandan iki yıl boyunca İslâm Araştırmaları Merkezi'nde LADEP Programı çerçevesinde seminerlere katılım sağlarken; diğer yandan özel bir dil kursundan İngilizce dersler aldı. 2010 yılında İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde pedagojik formasyon eğitimini tamamladı. 2012 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri İslâm Mezhepleri Tarihi alanında *İslâm Tarihinde İlk Dönem Mezhepleşmeye Etki Eden İhtilaflar ve Kemaleddin Şükrü'nün İslâm Tarihinde Nifak: Ali Eserine Göre Hz. Ali Dönemindeki Problemlerin Mezheplerin Oluşumundaki Rolü* adlı yüksek lisansını tamamladı. *Osmanlı'da Dinî-Siyasî Bir Yapılanma Olarak Kadızâdeliler Hareketi* adlı doktora çalışmasını 2020 yılında aynı üniversitede tamamlayarak "doktor" ünvanını aldı. İngilizce ve Arapça bilmekte olup, alanında çeşitli akademik çalışmalara da sahiptir. Evli ve üç çocuk babası olan Durmuş, Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde kurum müdürü olarak görev yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	11
ÖNSÖZ	13
GİRİŞ	15
Araştırmanın Konusu ve Önemi.....	15
Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Konunun Sınırları.....	16
Araştırmanın Metodu ve Zorlukları.....	20
Araştırmanın Kaynakları.....	22

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NDE TEKKE-MEDRESE İLİŞKİSİ VE KADIZÂDELİLERİN DOĞUŞUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER	25
Osmanlı Devleti'nde İlmiye Sınıfı ve Tasavvuf.....	25
Osmanlı Devleti'nde İlmiye Sınıfı ve Medreseler.....	26
Osmanlı İlmiye Teşkilatı.....	26
İlmiye Sınıfı Mensupları ve Eğitim Kurumları.....	27
17. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Tasavvuf ve Tekkeler.....	32
Kuruluşundan İtibaren Tasavvufî Hareketlilik.....	32
17. Yüzyılda Tasavvufî Durum.....	36
Tekke-Medrese İlişkisi Ekseninde Bir Eğitim Kurumu Olarak Tekkeler.....	41

Kadıızâdeliler Hareketinin Tarihî Arka Planı:	
17. Yüzyılda Osmanlı Devleti.....	44
Siyasî İktisadî ve Askerî Durum.....	44
Osmanlı Müesseselerinde Sosyal-Ahlâkî Bozulmalar	57
İdareciler Arasındaki Bozulmalar.....	58
İlmiye Sınıfındaki Bozulmalar ve Ulemânın Ahvali.....	62
Tımar Sisteminin Bozulması ve Askerî Çözümler.....	66
Reâyâ Arasında Bozulmalar ve Ahlâkî Durum.....	69
Kadıızâdeliler Hareketinin Fikrî Arka	
Planı Bağlamında İmâm Birgivi	75
Hayatı ve Eğitimi.....	76
Eserleri.....	78
Dini-Siyasî Görüşleri Bağlamında Mezhebî Durumu	85
Birgivi'nin Mezhebî Aidiyeti	85
İtikadî Görüşleri.....	89
Tasavvufî Görüşleri.....	98
Fıkhî Görüşleri.....	102

İKİNCİ BÖLÜM

KADIZÂDELİLER HAREKETİ	105
Hareketin Başlangıcı ve Fikrî Tartışmalar.....	107
Kadıızâde Mehmed Efendi (ö. 1045/1635).....	108
Hayatı ve Eğitimi.....	108
Eserleri.....	119
Ahmed Rûmî Akhisârî (ö. 1041/1631-32).....	141
Hayatı ve Eğitimi.....	141
Eserleri.....	143
Abdülmeccid Sivâsî Efendi (ö. 1049/1639).....	151
Hayatı ve Eğitimi.....	151
Eserleri.....	155
Fikrî Tartışmaların Tarihî Seyri.....	159

Akhisârî'nin Kadızâdelilerle İlişkisi ve Döneme Etkisi	159
Padişah-Kadızâde İlişkisi Çerçevesinde Yasaklar	163
Kadızâdeli-Sivâsî Tartışmaları	171
Diğer Mutasavvıflardan Alınan Eleştiriler	174
Hareketin Genişlemesi ve Ayaklanmalar	175
Üstüvânî Mehmed Efendi (ö. 1072/1661)	176
Hayatı ve Eğitimi	176
Eserleri	181
Abdülehad Nûri Efendi (ö. 1061/1651)	186
Hayatı ve Eğitimi	186
Eserleri	189
İkinci Dönemin Tarihî Seyri	196
Üstüvânî'ye Destek Veren Diğer Kadızâdeliler	196
Deverân Ehline Yapılan Baskılar	200
Tarikat-ı Muhammediyye'ye Reddiyeler	203
Kadızâdeliler Ayaklanması (23 Eylül 1656)	206
Hareketin Son Dalgası	208
Vânî Mehmed Efendi (ö. 1096/1685)	209
Hayatı ve Eğitimi	209
Eserleri	218
Niyâzî-i Mısırî (ö. 1105/1694)	224
Hayatı ve Eğitimi	225
Eserleri	230
İhtilafların Tarihi Seyri ve Vânî-Mısırî Mücadelesi	235
Vânî'nin Döneme Etkisi	235
Vânî Mehmed Efendi ve İktidarla İlişkisi	235
Vânî'nin Dinî ve Siyasî Etkinliği	241
Mısırî'nin Görüşleri ve Vânî'yle İhtilafı	251

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KADIZÂDELİLERİN SİVASİLERLE ARALARINDAKİ İHTİLAFLAR VE MEZHEBÎ DURUMLARI	263
Kadıızâdeliler ile Sivâsiler Arasında Tartışılan Ana Problemler	263
İtikâdî ve Felsefî Meseleler	263
Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin Dinî Durumu.....	264
Hızır'ın Ebedîliği.....	270
Firavun'un İmanı	274
Nübüvvet-Velâyet Tartışmaları	278
Akli ve Nakli İlimler	285
Hz. Peygamber'in Ebeveyninin Durumu	290
Yezîd'e Lânet Okumanın Caiziyyeti	299
Kabir Ziyaretleri	304
Millet-i İbrâhîm Tartışmaları.....	311
Fıkîhî Meseleler	314
Tasliye, Tarziye ve Te'mîn	315
Teganni.....	318
Musâfaha ve İnhinâ	322
Berat ve Regâib Gecesi Namazları.....	327
Tütün, Kahve ve Kahvehaneler	333
Tasavvufî İhtilaflar	343
Cehri Zikir ve Sema-Deverân Tartışmaları.....	343
Tasavvufta Keşf ve İlham	357
Kerâmetler ve Ricâlu'l-Gayb.....	361
Kadıızâdelilerin İtikadî Kabulleri Bağlamında Mezhebî Aidiyetleri	365
Kadıızâdelilerin Mezhepsel Arka Planı: Hanefî-Mâtürîdî Ulemâ	365
Birgivi'nin ve diğer Hanefî Fukahânın İzleri	365

Kadıızâdeliler Hareketine Etki	
Eden Diğer Osmanlı Ulemâsı.....	371
İtikadî Görüşleri Ekseninde Mezhebî Durumları	389
İmanın Tanımı Kısımları ve Şartları	390
Ulûhiyyet ve Sıfatlar.....	395
Tevhîd ve Şirk.....	401
Bid'at Kavramı	403
Bid'at Sayılan ve Terki İstenen Ameller	409
Nübüvvet.....	414
Kaza ve Kader	417
Ahiret İnançları.....	423
Kelâm İlminin Önemi	425
Mezhebî Aidiyetleri Bağlamında	
Tasavvufa Yaklaşımları	429
Kadıızâdeliler ile Seleflik Arasında	
Etkileşimler ve Benzerlikler	438
İbn Teymiyye Ekolünün Etkisi	443
Ehl-i Sünnet Müdâfiliği: Tekelcilik	447
Emir bi'l-Ma'rûf Metotları: Tekfir ve Prütanizm.....	450
Ehl-i Sünnet Genelinde Hanefî-Mâtürîdî Vurgusu.....	471
SONUÇ	477
KAYNAKÇA	487